

# On İkinci Söz

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا<sup>1</sup>

*Kur'an-ı Hakîm'in mukaddes hikmeti ile Allah'ı tanımayan felsefenin kısaca karşılaştırması; Kur'an hikmetinin insanın şahsî ve toplum hayatına verdiği terbiye dersinin gayet kısa bir özeti ve Kur'an'ın başka ilahî ve beşerî sözlerden üstün taraflarına bir işarettir. Bu Söz'de dört "esas" var.*

## BİRİNCİ ESAS

Kur'an hikmeti ile felsefe ve bilimin farklarına şu temsilî hikâyenin dürbünüyle bak:

Bir zaman, hem dindar hem gayet sanatkâr meşhur bir hükümdar, Kur'an-ı Hakîm'i mânâlarındaki kutsiyete ve kelimelerindeki mucizeliğe yakışır bir yazıyla yazmak, o mucizelerle dolu beyan abidesine harika bir suret giydirmek ister. İşte o nakkaş zât, Kur'an'ı çok hayret verici bir tarzda yazar. Yazısında bütün kıymetli cevherleri kullanır. Hakikatlerinin zenginliğine, çeşitliliğine işaret etmek için harflerin bazılarını elmas ve zümrütle, bir kısmını inci ve akikle, bir kısmını pırlanta ve mercanla, bir kısmını da altın ve gümüşle yazar. Hem harfleri öyle bir tarzda süsleyip nakşeder ki, okumayı bilen bilmeyen herkes

<sup>1</sup> "Kime hikmet nasip edilmişse doğrusu büyük bir hayra mazhar olmuştur." (Bakara sûresi, 2/269)

o yazıyı hayranlık ve takdirle seyreder. Bilhassa hakikat ehlinin nazarında o görünüşteki güzellik, Kur'an'ın mânâsındaki gayet parlak güzelliğe ve şirin ziynetlere işaret ettiğinden, o yazı pek kıymetli bir antika olmuştur.

Sonra o hükümdar, şu sanatlı ve nakışlı Kur'an'ı, yabancı bir felsefeci ile Müslüman bir âlime gösterir. Onları hem tecrübe etmek hem de mükâfatlandırmak için, "Her biriniz bunun hikmetine dair bir eser yazınız!" diye emreder.

Önce o felsefeci, sonra da Müslüman âlim, ona dair birer kitap yazar. Fakat felsefecinin kitabı, yalnız harflerin nakışlarından, birbirleriyle münasebetlerinden, vaziyetlerinden, cevherlerinin mahiyetinden bahsedip bunları tarif eder; mânâsına hiç ilişmez. Çünkü o yabancı adam, Kur'an harflerini okumayı bilmez. Hatta o sanatlı, ziynetli Kur'an'ın bir kitap olduğunu ve mânâlar ifade ettiğini anlamaz. Ona nakışlı bir antikaymış gibi bakar. Zira Arapça bilmese de çok iyi bir mühendis, güzel bir tasvirici, mahir bir kimyager, sarraf bir cevher ustasıdır. İşte o adam, eserini bu sanatlara göre yazar.

Müslüman âlim ise kitaba baktığı vakit anlar ki, o, Kitab-ı Mübin'dir, Kur'an-ı Hakîm'dir. İşte bu hakperest zât, ne görünüşteki süslere önem verir ne de harflerin nasıl nakşedildiği ile ilgilenir. Öyle bir şeyle meşgul olur ki, öteki adamın uğraştığı meselelerden milyonlarca meretebe daha yüce, daha kıymetli, daha hoş, daha şerefli, daha faydalı ve daha kapsamlıdır. Çünkü o âlim, nakışların perdesi altındaki kutsî hakikatlerden ve nurlu sırlardan bahseder; bu şekilde gayet güzel, mübarek bir tefsir yazar.

Sonra ikisi de eserlerini götürüp o şanı yüce hükümdara arz ederler. Hükümdar, önce felsefecinin eserini alıp bakar. Görür ki: O kendini beğenmiş ve tabiata kul olmuş adam çok çalışmış fakat Kur'an'ın hakiki hikmetini yazmamış. Hiçbir mânâsını anlamamış, hatta her şeyi karıştırmış. Ona karşı hürmetsizlik ve edepsizlik etmiş. Hakikatler kaynağı olan Kur'an'ı mânâsız harflerden ibaret zannederek mânâ yönünden kıymetsiz sayıp hor gördüğünden, o hikmet sahibi hükümdar da eserini başına vurur ve onu huzurundan kovar.

Sonra hakperest ve ince mânâları gözetten âlimin eserine bakar, görür ki, bu gayet güzel ve faydalı bir tefsir, gayet hikmetli ve yol

gösterici bir eserdir. “Aferin, bârekâllah!” der, “İşte hikmet budur, ilim ve hikmet sahibi bunu yazana derler. Öteki adam ise haddini aşmış bir sanatkârdır.” Ardından hükümdar, eserine bir mükâfat olarak, o âlime tükenmez hazinesinden her bir harfine karşılık on altın verilmesini buyurur.

Eğer bu temsili anladıysan bak, hakikatin yüzünü de gör:

Hikâyedeki o ziynetli Kur’an, şu sanatla yaratılmış kâinattır. O hükümdar, sonsuz hikmet sahibi, varlığı ezeli olan Cenâb-ı Hak’tır. O iki adamdan ilki, Allah’ı tanımayan felsefeyi ve onun takipçilerini temsil eder. Diğer adam ise Kur’an ve talebelerini... Evet, Kur’an-ı Hakîm, büyük bir Kur’an hükmündeki şu kâinatın en yüce tefsircisi ve en belîğ tercümanıdır. O Furkan’dır ki, şu kâinatın sayfalarında ve zamanın yapraklarında kudret kalemiyle yazılan yaratılış kanunlarını cinlere ve insanlara ders verir. Hem her biri mânidar birer harf olan varlıklara “manâ-yı harfî” nazarıyla, yani onu sanatla yaratan Zât hesabına bakar, “Ne kadar güzel yapılmış, ne kadar güzel bir surette Yaraticısının güzelliğine işaret ediyor!” der. Ve böylece kâinatın hakiki güzelliğini gösterir.

“İlm-i hikmet” dedikleri felsefe ise kâinat kitabının harfleri hükmündeki varlıkların süslerine ve birbiriyle münasebetlerine dalmış, sersemleşmiş ve hakikatin yolunu şaşırıştır. Şu yüce kitabın harflerine “manâ-yı harfî” ile, yani Allah hesabına bakmak gerekirken, öyle yapmayıp “manâ-yı ismî” ile, yani her şeye kendisi için bakar, her şeyden öyle bahseder. “Ne güzel yapılmış!” demek yerine, “Ne güzeldir!” der, onu çirkinleştirir. Böylece kâinatı kıymetsiz görüp kendinden şikâyetçi yapar. Evet dinsiz felsefe, hakikatsiz bir safsatadır ve kâinatı hor görmedir.

## İKİNCİ ESAS

Kur’an-ı Hakîm’in hikmetinin insanın şahsî hayatına verdiği ahlâk terbiyesiyle felsefenin verdiği dersin karşılaştırması:

Felsefenin hâlis talebesi, bir firavundur. Fakat menfaati için en kıymetsiz şeye ibadet eden zelil bir firavundur. Menfaat gördüğü her şeyi kendine “rab” tanır. Hem o dinsiz felsefe talebesi asi ve inatçıdır, fakat bir lezzet için sonsuz zilleti kabul eden miskin bir asidir. Kıymetsiz bir

menfaat için şeytan gibi insanların ayağını öpecek kadar alçalan bir inatçıdır. Hem o dinsiz talebe, zorba bir mağrurdur. Fakat kalbinde dayanak noktası bulamadığı için aslında gayet aciz ve kendini beğenmiş bir zorbadır. Hem menfaatine düşkündür, sadece kendini düşürür; bütün gayreti nefsinin, midesinin ve bedeninin heveslerini tatmin etmek ve topluma ait bazı menfaatler içinde şahsî menfaatini aramak olan hilekâr bir bencildir.

Kur'an'ın hâlis talebesi ise bir kuldur. Fakat yaratılmışların en üstününe bile ibadete tenezzül etmez. O, cennet gibi çok büyük bir mükâfatı dahi ibadetin gayesi kabul etmeyen aziz bir kuldur. Hakiki Kur'an talebesi mütevazıdır, halim selimdir, fakat Yaratıcısından başkasının karşısında eğilmeye, O'nun izni olmadan, iradesiyle tenezzül etmez. Hem fakir ve zayıftır, fakrını ve zayıflığını bilir. Fakat Mâlik-i Kerim'inin ona hazırladığı ahiret serveti ile gönlü toktur ve Efendisinin sonsuz kudretine dayandığı için kuvvetlidir. Yalnız Allah için, O'nun rızası için, fazilet için amel eder, çalışır.

İşte Kur'an'ın verdiği terbiyeyle felsefenin dersi arasındaki fark, iki talebenin kıyaslanmasıyla anlaşılır.

## ÜÇÜNCÜ ESAS

Felsefe ile Kur'an hikmetinin toplum hayatına verdiği dersler:

Felsefe, toplum hayatında dayanak noktasını "kuvvet" kabul eder. Hedefi "menfaat" bilir. Hayat kanununu "mücadele" sayar. Toplumları bir arada tutan bağı "ırk ve menfî milliyetçilik" olduğunu iddia eder. Bunların neticesi ise "nefsin heveslerini tatmin ve insanın ihtiyaçlarını artırmak"tır. Halbuki kuvvetin hususiyeti ve gereği, tecavüzdür. Menfaatin gereği, her arzuya yetmediğinden, üstünde "boğuşmak"tır. Mücadele düsturunun gereği, "çarpmak"tır. İrkçiliğin gereği, tabiatında başkasını yutarak beslenmek olduğundan, "tecavüz"dür. İşte bu hikmetendir ki, insanlığın saadeti yok olmuştur.

Kur'an hikmeti ise dayanak noktasını kuvvet yerine "hak" kabul eder. Gayede menfaat yerine "fazilet"i ve "Allah'ın rızası" nı tanır. Hayatta mücadele kanunu yerine, "yardımlaşma düsturu"nu esas alır. Toplumlarda ırk ve milliyet yerine "din, sınıf, vatan" bağlarını kabul eder. Gayesi, nefsin heveslerinin haddi aşmasına set çekmek ve ruhu

yüksek meziyetlere teşvik etmektir. Ulvî hislerini tatmin ederek insanı “kemâl vasıflarına” ulaştırır, insan eder.

Hakkın gereği “ittifak”tır. Faziletin gereği “dayanışma”dır. Yardımlaşma düsturunun gereği “birbirinin imdadına yetişmek”tir. Dinin gereği “kardeşlik”tir, “samimiyet ve beraberlik”tir. Nefsi gemleyip bağlamanın ve ruhu yüksek vasıflara kamçılıyarak serbest bırakmanın neticesi ise iki cihan saadetidir.

## DÖRDÜNCÜ ESAS

Kur'an'ın, bütün ilahî kelâmlar içinde yüceliğini ve bütün sözlere karşı üstünlüğünü anlamak istersen şu iki temsile bak:

**Birincisi:** Bir sultanın iki çeşit konuşması, iki tarzda hitabı vardır. Biri, sıradan bir memuruyla basit bir iş için, hususi bir ihtiyaca dair, has bir telefonla konuşmasıdır. Diğeri, geniş saltanatının unvanıyla, hilafetinin yüce namıyla, her yeri kuşatan hâkimiyeti itibarıyla, emirlerini yaymak ve göstermek maksadıyla, bir elçisi veya büyük bir memuru vasıtasıyla, haşmetini gösteren ulvî bir fermanla konuşmasıdır.

**İkincisi:** Bir adam, elindeki aynayı güneşe tutar. O aynanın büyüklüğünce, yedi rengi içeren bir ışığa sahip olur. Güneşle o ölçüde münasebet kurar, sohbet eder. O ışıklı aynayı karanlık evine veya dam altındaki bağına tutsa, ışıktan güneşin kıymeti ölçüsünde değil, o aynanın kapasitesi kadar faydalanabilir. Bir başkası ise evinden veya bağının damından geniş pencereler açar. Gökteki güneşe doğru yollar yapar. Hakiki güneşin daimî ışığıyla konuşur ve hal diliyle, onunla şöyle minnettar bir şekilde sohbet eder: “Ey yeryüzünü ışığıyla yalızlayan ve bütün çiçeklerin yüzünü güldüren dünya güzeli, göklerin nazlısı nazenin güneş! Onlar gibi benim evciğimi ve bahçeciğimi de ısıttın, ışıklandırdın.” Halbuki aynaya sahip olan öteki adam böyle diyemez. Onun aynasında, kayıt altındaki güneşin ışığı ve tesiri sınırlıdır, o kayda göredir.

Kur'an'a işte bu iki temsilin dürbünüyle bak ki, onun mucizeliğini göresin ve kutsiyetini anlayasın...

Evet, Kur'an der ki: “Eğer yerdeki ağaçlar kalem, denizler mürekkep

olsa ve Cenâb-ı Hakk'ın kelimelerini yazsalar, bitiremezler.”<sup>2</sup> Şimdi, şu sonsuz kelimeler içinde en büyük makamın Kur'an'a verilmesinin sebebi şudur:

Kur'an, ism-i âzamdan<sup>3</sup> ve her ismin en yüce mertebesinden gelmiştir. Hem bütün âlemlerin Rabbi oluşu itibarı ile Allah'ın kelâmıdır. Hem bütün varlıkların ilahî unvanıyla O'nun fermanıdır. Hem göklerin ve yerin Hâlık'ının hitabıdır. Hem O'nun mutlak rubûbiyeti yönünden bir konuşmadır. Hem her şeyi kuşatan saltanatı hesabına ezeli bir hutbedir. Hem engin rahmeti noktasında, Rahman'ın lütuflarının yazılı olduğu bir defterdir. Hem ulûhiyetin haşmetinin yüceliği itibarı ile, kısımlarının başında bazen şifre bulunan bir haber mecmuasıdır. Hem ism-i âzamin katından indirilip Arş-ı Âzam'ın bütününü kuşatan, teftiş eden hikmetli, mukaddes bir kitaptır. İşte bu sırdandır ki, “Allah kelâmı” unvanı tam bir liyakatle Kur'an'a verilmiştir.

Diğer ilahî kelimelerin ise bir kısmı, has bir itibarı, küçük bir unvanı ve hususi bir ismin sınırlı tecellisini barındırır. Has bir rubûbiyet, hususi bir saltanat ve rahmetle görünür. Hususiyet ve kuşaticılık yönünden dereceleri farklıdır. Çoğu ilham da bu kısımdandır, fakat dereceleri çok çeşitlidir. Mesela en küçüğü ve basiti, hayvanların mazhar olduğu ilhamlardır.<sup>4</sup> Sonra sıradan insanların ilhamları,<sup>5</sup> ardından meleklerin, sonra da evliyanın ilhamlarıdır. Ondan sonra ise büyük meleklerin mazhar olduğu ilhamlar gelir. İşte şu sırdandır ki, kalbin telefonuyla Cenâb-ı Hakk'a vasıtasız yakaran bir veli, “حَدَّثَنِي قَلْبِي عَنْ رَبِّي” yani, “Kalbim benim Rabbimden haber veriyor.” der; “Âlemlerin Rabbin-den haber veriyor.” demez. “Kalbim, Rabbimin aynasıdır, arşıdır.” der; “Âlemlerin Rabbinin arşıdır.” demez. Çünkü kabiliyeti kadar ve

<sup>2</sup> Bkz. Lokman sûresi, 31/27.

<sup>3</sup> Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinden en büyüğü ve mânâ bakımından diğer bütün isimleri kuşatmış olanı.

<sup>4</sup> Bal arısına vahyedildiğine dair Bkz. Nahl sûresi, 16/68.

<sup>5</sup> Hazreti Musa'nın (aleyhisselam) annesine vahyedildiğine dair Bkz. Tâhâ sûresi, 20/38-39.

<sup>6</sup> Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Telbisü İblis* s. 217, 390, 450, 451; İbn Kayyim, *İğâsetü'l-Lehefân* 1/123; İbn Kayyim, *Medâricü's-Sâlikîn* 1/40, 3/412; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî* 11/345; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 2/528; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mîzân*, 2/452; *el-Münâvî*, *Feyzu'l-Kadîr* 5/401.

yetmiş bine yakın perdeden<sup>7</sup> her birinin kalkması ölçüsünde hitaba mazhar olabilir.

İşte bir padişahın yüce saltanatının şanıyla çıkan fermanı, sıradan bir adamla basitçe konuşmasından ne kadar yüksekse ve gökteki güneşin ışığından, bereketinden istifade, aynadaki yansımasından istifade etmekten ne derece çok ve üstünse; Kur'an-ı Azîmüşşan da bütün sözlerin ve kitapların o ölçüde üstündedir. Kur'an'dan sonra ikinci derecede mukaddes kitapların ve semavî suhufun, mertebeleri ölçüsünde üstünlükleri vardır. Onlar da o üstünlük sırrından hissedardır. Eğer cinlerin ve insanların Kur'an'dan süzülüp gelmiş olmayan bütün güzel sözleri toplansa, yine Kur'an'ın kutsî mertebesine yetişemez, ona benzeyemez.

Eğer Kur'an'ın ism-i âzamdan ve her ismin en yüce mertebesinden geldiğini bir parça anlamak istersen:

Âyetü'l-Kürsî,<sup>8</sup>

<sup>9</sup> وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ ayeti,

<sup>10</sup> قُلْ اللَّهُمَّ مَالِكُ الْمُلْكِ ayeti,

<sup>11</sup> يُغِثِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسِ وَالْقَمَرِ وَالنُّجُومِ مُسْحَرَاتٍ بِأَمْرِهِ ayeti,

<sup>12</sup> يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكَ وَيَا سَّمَاءُ أَقْلِعِي ayeti,

<sup>7</sup> Arada yetmiş bine yakın perde olduğuna dair Bkz. Ebû Ya'lâ, *el-Müsned* 13/520; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat* 6/278, 8/382; er-Rüyânî, *el-Müsned* 2/212; İbn Ebî Âsım, *es-Sünne* 2/367; et-Taberî, *Câmi'u'l-Beyân* 16/95; el-Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid* 1/79. Ayrıca bu perdeler olmasa, Cenâb-ı Hakk'ın azametinden her şeyin mahvolacağına dair Bkz. Müslim, *îmân* 293; İbn Mâce, *mukaddime* 13; Müsned 4/405.

<sup>8</sup> “Allah o ilahdır ki kendisinden başka ilah yoktur. Hayy (her zaman var olan, diri, ezeli ve ebedî hayat sahibi) O'dur, Kayyûm (kendi zâtı ile var olup zeval bulmayan ve bütün varlıkları varlıkta tutup onları yöneten) O'dur. Kendisini ne bir uyuklama ne uyku tutar. Göklerde ve yerde ne varsa O'nundur. İzni olmadan huzurunda şefaathet etmek kimin haddine? Yarattığı mahlûkların önünde ardında ne var, hepsini bilir. Mahlûklar ise O'nun dilediğinden başka, ilminden hiçbir şey kavrayamazlar. O'nun kürsüsü gökleri ve yeri kuşatmıştır. Gökleri ve yeri koruyup gözetmek O'na ağır gelmez, O öyle Yüce, öyle Büyüktür.” (Bakara sûresi, 2/255)

<sup>9</sup> “Görünmeyen gayb âleminin anahtarları O'nun katındadır.” (En'âm sûresi, 6/59).

<sup>10</sup> “De ki: Ey mülk ve hâkimiyet sahibi Allahım!” (Âl-i İmran sûresi, 3/26)

<sup>11</sup> “O Allah ki geceyi, durmadan onu kovalayan gündüze bürür. Güneş, ay ve bütün yıldızlar hep O'nun buyruğu ile hareket eder.” (A'râf sûresi, 7/54)

<sup>12</sup> “Ey yer, suyunu yut ve sen ey gök, suyunu tut!” (Hüd sûresi, 11/44)

<sup>13</sup> تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ ayeti,

<sup>14</sup> مَا خَلَقَكُمْ وَلَا بَعَثَكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةً ayeti,

<sup>15</sup> إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ ayeti,

<sup>16</sup> يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِ لِلْكِتَابِ ayeti,

<sup>17</sup> وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ayeti ve

<sup>18</sup> لَوْ أَنزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَرَأَيْنَاهُ gibî ayetlerin küllî, kuşatıcı, yüce ifadelerine bak...

Hem başlarında <sup>20</sup> سَبَّحَ, <sup>19</sup> الْحَمْدُ لِلَّهِ veyahut <sup>21</sup> يُسَبِّحُ bulunan sûrelere dikkat et ki, bu büyük sırrın parıltılarını göresin. Hem sûrelerin başındaki <sup>22</sup> اَلَمْ lere, <sup>23</sup> اَلرَّ lara ve <sup>24</sup> اَلْحَمَّ lere bak ki, Kur'an'ın, Cenâb-ı Hak katındaki önemini bilesin.

Eğer şu “Dördüncü Esas”ın kıymetli sırrını kavradıysan, peygamberlere vahyin çoğunlukla melekler vasıtasıyla geldiğini ve ilhamın vasıtasız olduğunu anlarsın.

Hem en büyük velinin, hiçbir peygamberin derecesine yetişemesinin sırrını öğrenirsin.

<sup>13</sup> “Yedi kat gök, dünya ve onların içindeki her şey Allah’ı takdis ve tenzih eder.” (İsrâ sûresi, 17/44)

<sup>14</sup> “(Ey insanlar,) hepinizi öldükten sonra diriltmek, bir tek kişiyi diriltmek gibidir.” (Lokman sûresi, 31/28)

<sup>15</sup> “Biz emaneti göklere, yere, dağlara teklif ettik.” (Ahzâb sûresi, 33/72)

<sup>16</sup> “Gün gelir, gök sayfasını, tıpkı kâtibin yazdığı kâğıdı dürüp rulo yapması gibi düre-riz.” (Enbiyâ sûresi, 21/104)

<sup>17</sup> “Ama onlar, Allah’ın kudret ve azametini hakkıyla takdir edemediler, O’na lâıyık hürmeti göstermediler. Halbuki bütün bir dünya kıyamet günü O’nun avucunda, gökler âlemi de bükülmüş olarak elinin içindedir.” (Zümer sûresi, 39/67)

<sup>18</sup> “Eğer Biz bu Kur’an’ı bir dağın tepesine indirseydik onun, (Allah’a hürmeti sebe-biyle başını eğip parçalandığını) görürdün.” (Haşir sûresi, 59/21)

<sup>19</sup> Bkz. Fâtiha sûresi, 1/2; En’âm sûresi, 6/1; Kehf sûresi, 18/1; Sebe sûresi, 34/1; Fâtır sûresi, 35/1.

<sup>20</sup> Bkz. Hadîd sûresi, 57/1; Haşir sûresi, 59/1; Saf sûresi, 61/1; A’lâ sûresi, 87/1 (emir kipiyle).

<sup>21</sup> Bkz. Cum’a sûresi, 62/1; Teğâbün sûresi, 64/1.

<sup>22</sup> Bkz. Bakara sûresi, 2/1; Âl-i İmran sûresi, 3/1; Ankebût sûresi, 29/1; Rûm sûresi, 30/1; Lokman sûresi, 31/1; Secde sûresi, 32/1.

<sup>23</sup> Bkz. Yûnus sûresi, 10/1; Hûd sûresi, 11/1; Yûsuf sûresi, 12/1; İbrahim sûresi, 14/1; Hicr sûresi, 15/1.

<sup>24</sup> Bkz. Mü’min sûresi, 40/1; Fussilet sûresi, 41/1; Şûrâ sûresi, 42/1; Zuhruf sûresi, 43/1; Duhân sûresi, 44/1; Câsiye sûresi, 45/1; Ahkaf sûresi, 46/1.



Hem Kur'an'ın azametini, kutsiyetinin izzetini ve mucizeliğinin yücelik sırrını idrak edersin.

Hem Mirac'ın lüzumunun sırrını, yani ta göklere, Sidretü'l-Münteha'ya,<sup>25</sup> Kab-ı Kavseyin'e<sup>26</sup> gidip, <sup>27</sup> أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ olan Zât-ı Zülcelâl'e münâcâtını arz ederek göz açıp kapayıncaya kadar geri dönmenin hikmetini anlarsın.

Evet, ayın ikiye yarılması nasıl ki bir peygamberlik mucizesidir. Resûl-u Ekrem'in (*aleyhissalâtu vesselam*) peygamberliğini cinlere ve insanlara göstermiştir... Mirac da onun kulluğunun bir mucizesidir; Cenâb-ı Hakk'ın habibi olduğunu, ruhanîlere ve meleklerle göstermiştir.

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَيْهِ وَعَلَىٰ آلِهِ كَمَا يَلِيْقُ بِرَحْمَتِكَ وَبِحُرْمَتِهِ آمِينَ<sup>28</sup>

<sup>25</sup> Yedinci kat gökte olduğu rivayet edilen, Hazreti Cebrail'in (*aleyhisselam*) çıkabildiği son makam.

<sup>26</sup> Peygamber Efendimiz'in Mirac hadisesinde Cenâb-ı Hak'la görüştüğü, O'na en yakın olduğu makam.

<sup>27</sup> "İnsana şahdamarından daha yakın" (Kaf sûresi, 50/16).

<sup>28</sup> "Allahım! Senin rahmetine ve onun hürmetine nasıl yaraşırsa, ona ve âline öylece salât ve selam et. Âmin.